

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ**

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції

14-15 квітня 2009 р.

Київ 2009

УДК: 009 (082)

Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах:
матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції
/ за заг. ред. О.В. Петренка, О.М. Ічанської (Київ, 14-15 квітня 2009 р.)
/ М-во освіти і науки України, Нац. авіац. ун-т. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту
«НАУ-друк», 2009. – 144 с.

Містить матеріали доповідей щорічної науково-практичної конференції з проблем психології діяльності в особливих умовах.

Організаційний комітет

Голова

В.П. Харченко, д.т.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету

Заступник

О.В. Петренко, к.психол.н., доц., завідувач кафедри авіаційної психології, заступник з наукової роботи директора Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Члени оргкомітету:

В.Г. Панок, проф.

О.М. Долгова, доц.

О.М. Ічанська, доц.

О.М. Назарук, доц.

О.В. Сечейко, доц.

О.В. Гірчук, старш. викл.

В.В. Злагодух, старш. викл.

О.В. Івачевська, зав. лаб.

Н.С. Хімченко, викл.

Секретаріат конференції:

О.В. Гірчук (голова)

П.В. Кіреєв

*Рекомендовано до друку вченою радою
Гуманітарного інституту Національного
авіаційного університету
(Протокол №6 від 11 березня 2009 р.)*

© Національний авіаційний
університет, 2009

Отже, займаючи значне місце в психологічній структурі індивідуальності, емоційні особливості не можуть не впливати на процес і продуктивність діяльності керівника. Проте теоретичний аналіз показав, що вивченню даної проблеми присвячено незначну кількість спеціальних публікацій, які стосуються регулюючого впливу емоцій на діяльність, і перш за все - на управлінську діяльність. Визначена проблема потребує експериментального вивчення у зв'язку з тим, що емоційні характеристики керівника пов'язані з виступають важливою детермінантою його управлінської діяльності, особливо коли вона протікає в екстремальних і надзвичайних умовах.

Наталія Хімченко

м. Київ

Суб'єкт-суб'єктне спілкування, як психологічний чинник командного потенціалу льотних екіпажів

Реалізація психологічного потенціалу екіпажу, як цілісної команди, забезпечує надійність польоту навіть в критичних ситуаціях відмови технічних систем, зустрічі з небезпечними метеорологічними явищами тощо. Узгоджена та цілісна діяльність льотного екіпажу залежить від ефективного суб'єкт-суб'єктного спілкування. Дослідження спілкування, як чинника командного

потенціалу, дозволить проаналізувати психологічні особливості спілкування в льотних екіпажах і розробити підходи мінімізації авіаційних подій через людський фактор. Основні теоретико-методологічні підходи дослідження спілкування висвітлені в наукових працях О.О.Бодальова, С.Л.Кандиловича, В.М.Мясіщева, Б.Д.Паригіна, Б.Ф.Поршнева, Ю.Л.Ханіна, А.У.Хараша, Ю.М.Широбокова та ін. Традиційно в соціальній психології прийнято виділяти три взаємопов'язаних структурних компонента спілкування: комунікативний, інтерактивний, соціально-перцептивний.

Комунікативна сторона спілкування полягає в обміні інформацією між учасниками спілкування. Але комунікація - це не лише текст повідомлення, поряд із вербальним змістом тексту існує невербальний канал комунікації, який має сильний вплив на психоемоційний стан людини, і спроможний значно трансформувати інформаційний компонент комунікації. З невербальною комунікацією пов'язані явища зараження, паніки та емоційного напруження команди в умовах підвищених ризиків. Дослідження особливостей функціонування невербального каналу комунікації в льотних екіпажах, а також запровадження заходів його оптимізації і обмеження, дозволить попередити виникнення критичних ситуацій, пов'язаних з людським фактором.

Інтерактивна сторона спілкування полягає в організації взаємодії між учасниками спілкування, взаємообміні не тільки званнями, ідеями але й діями. В процесі спільної діяльності для її

учасників важливим є планування діяльності таким чином, щоб забезпечити узгодженість, суцільність, можливість постійної координації дій в складі льотного екіпажу. При високому рівні узгодженості дій їх носієм починає виступати не окремий індивід, а група. Експериментальне дослідження процесів взаємодії у складі льотних екіпажів дозволить оптимізувати процес сумісної діяльності пілотів та підвищити їх командний потенціал.

Перцептивна сторона спілкування полягає в процесі сприймання та пізнання учасниками спілкування одним одного та встановлення на цій основі взаєморозуміння. Проблема перцепції тісно пов'язана з проблемою корпоративної культури авіакомпаній, згуртованості льотних підрозділів та екіпажів. Перцептивний аспект спілкування формує систему ціннісних орієнтацій пілота, його спрямованість а в решті і особистість. Дослідження міжособистісної перцепції в льотних екіпажах дозволить сформулювати необхідну основу для успішної взаємодії пілотів, а також для забезпечення їх дієвої психологічної підготовки.

Оптимізація процесів спілкування в льотних екіпажах, як важлива складова заходів з попередження критичних ситуацій, пов'язаних з людським фактором, потребує подальшого дослідження усіх його компонентів.

Література:

1. Ломов Б.Ф. Общение как проблема общей психологии // Методологические проблемы социальной психологии. М., 1975
2. Петренко О.В. Управління фактором людини в цивільній

3. авіації та психологічна компетентність пілота // Збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції „Гуманітарна освіта в профільних вищих навчальних закладах: проблеми і перспективи”: В 2 т. – Т. 1 / За заг.ред. А.Г.Гудманяна, О.В.Петренка. – К. : НАУ, 2005. – С. 135-136
3. Петренко О.В. Методологічні особливості психологічних досліджень діяльності екіпажів повітряних суден як малих груп / Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції "Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця" 22-23 березня 2007 р.: В 2-х т. – Т.1. / За заг.ред. А.Г.Гудманяна, О.В.Петренка. – К. : НАУ, 2007. – С. 164-166
4. Широбоков Ю.М. Основні теоретико-методологічні підходи в дослідженнях міжособистісного спілкування // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. – Харків: ХВУ, 2000. – Вип. VIII. – С. 198-203.

Антон Шаповал

м. Київ

Демографічна криза: психологічний аналіз та перспективи її подолання

Драматичні події останнього десятиріччя негативно вплинули на всі складові відтворення населення, перервали